

ТРИ СТРАНИЦИ КЪМ НАЧАЛОТО НА БЪЛГАРСКАТА ОНОМАСТИКА

Д-р Димитър Маринов
ВСУ „Черноризец Храбър“

THREE PAGES ON THE BEGINNING OF BULGARIAN ONOMASTICS

Dimitar Marinov, PhD

Summary: This study presents the Panagyurishte Onomastic School. In the history of Bulgarian onomastics, it is the first time when it has ever been spoken of an "onomastic school" geographically. The beginning of the Panagyurishte Onomastic School since the time of the Bulgarian Revival has been studied. The first two important representatives of this school - Alexa Cholakov-Atanasiy and Vasil Cholakov - are the subject of discussion. Their prosopographies and contributions to Bulgarian onomastics are presented in detail. The aim here is to objectively describe and worthily to appreciate the names given in their writings, giving important information about the development of the Bulgarian language and about the historical processes in the Panagyurishte region.

I

Надсловът би могъл да се чете и като: *Три панагюрски страници...*, защото по същество става въпрос за т.нар. с основание „*Панагюрска ономастична школа*” (ПОШ). Смятам, че следващото мое писание ще защити това мое определение. Като се има предвид, че в историята на българската ономастика за първи път се заговаря за „ономастична школа” по географски признак.

С „панагюрско”, повече или по-малко в просопографиите са и **Тодор Коджов**, **Павел Делирадев** и **Марин Дринов**, след представените тук: **йеромонах Атанасов**, **Васил Чолаков** и донякъде **Петър Карапетров**.

В наши дни, макар и условно, към тази Панагюрска школа могат да се присъединят и професорите **Йордан Заимов** и **Тодор Балкански**, със значими приноси в ономастичното и езиковоархеологическото четене на Панагюрската (в Краището) онимия, срв.: **Й. Заимов**, Из Панагюрската ономастика, в: Панагюрище и Панагюрският край в миналото. С., 1961, 7-32: студия; Местните имена в Панагюрско. С., 1977; **Тодор Балкански**: този учен е отгледан от панагюрката **Рада Гергенекова**. В книгата си *Българи от Мътното време*, ВТ, 2012, сам посочва, че е от така наречените „*ековски българи*” в родното му село, които водят началото си от панагюрските доселници с екови имена (на -ек) като *Гергенекови*, *Марекови*, *Момекови* и под. С панагюрска ономастика започва да се занимава от рано с множество статии и студии като: *Метрополиите на бесарабските българи*, в: сб. *Граматика и семантика...*, 2010, където проследява по името *Панагириц* в молдовските воеводски грамоти от 1800 сл.

години движението на панагюрските джелепи и кехаи към пасищата в Бесарабия. В изданието на Съюза на учените: Многообразие в единството, С., 2011, 97, разчита панагюрското РФИ *Чоролееви*, вж. и Пазарджишка следа в родословието на Елин Пелин. В: *Метафора*, 3, 2011; в Белият ескадрон (В: *Знаме*, 48, 2013) е представен **поручик Гешанов** – прототип на герой от разказа на Й. Йовков, в Перомоливията.... В: *Знаме*, 78, 2013, пък е представено творчество и на панагюрския писател Димитър Дънеков, вж. още: Калугеровският манастир. В: *Метафора*, 1, 2004; Към езиковата археология на Панагюрище и Калугерово. В: *Български език*, 2, 2005; Три пазарджишки страници в просопографията на Елин Пелин. В: *Жажда*, 1, 2017, където са посочени панагюрските истории с имената *Елин Пелин*, *Андрешко* и др.

Също така условно към ПОШ трябва да се включи и **Пело Михайлов**, академичен учен от Пловдив (Аграрен университет), който откри за българската ономастика **Тодор Коджов**, панагюрски учител, създал в този град значителното си произведение, вж. повече при **П. Михайлов**: Тодор Коджов и неговият тълкувач на собствени имена. Пловдив, 2010; Възрожденецът Тодор Коджов и неговите потомци. С., 2011.

Когато казах на проф. **Т. Балкански** за идеята ми: „*Панагюрска ономастична школа*“, той определено се зарадва. „Защо не – каза ми той. След като има Ономастични школи (с ученици) на проф. *Николай Ковачев*, *Иван Дуриданов*, *Йордан Заимов*, *Тодор Балкански*, защо да няма и поселищни. След като съществува феноменът „Панагюрище“! Да не забравиш ономаста **Марияна Белнейска**, която е по род панагюрка“.

Действително **Марияна Белнейска** е ученичка на проф. Т. Балкански. Защищава дисертация под негово ръководство на тема: Еклезионимията в българския език, където са представени топоними и имена на храмове и от Панагюрско, Поибрене или Мухово, откъдето тя произхожда. Аз също съм от многото ученици на проф. Балкански. В споменатия разговор той извади и ми предостави своя бележка по темата, която представям по-долу. Спомена ми и едно име, за мене до този момент (2017 г.) напълно непознато, на панагюрца **Богдан Ланджев**. Библиографски успех да го идентифицирам в „границите“ на Панагюрската ономастична школа със статията: „Панагюр“ стана кръстник на Панагюрище. В: *Македония*, 42, 1944.

В своята студия Из Панагюрската ономастика, в: Панагюрище и Панагюрският край в миналото, т. I, С., 1961, проф. **Йордан Заимов** посочва, че част от родовите имена е събрал от местен учител и книжовник на име **Никола Дончев** (19). За съжаление на открий името му на друго място, дори в Панагюрска енциклопедия. С., 2007 (ПанЕнц)?!

Последен действителен представител на ПОШ е **Гергина Деянова**, създала книгата: Дали сте още живи. Личните имена, изпети в българските народни песни. Стара Загора, 1999. Почти напълно непознат български ономаст (представена е

просопографски в книгата за родното ѝ село: Бъта – част от България и вселената. С., 2006, 299 сл.). Докато *панагюрското име* в сборника на Миладиновци е ексерпирано и представено (вж. п.т.: 45), липсва най-панагюрската сбирка от песни на Васил Чолаков: Българский народен сборник I. Болград, 1872 г.

ГЕРГИНА
ДЕЯНОВА

ДАЛИ СТЕ ОЩЕ ЖИВИ

ЛИЧНИ ИМЕНА ИЗПЕТИ
В БЪЛГАРСКИТЕ НАРОДНИ ПЕСНИ

II

Началото на Панагюрската ономастична школа безспорно представя рилският таксидиот **йеромонах Атанасий**, наречен после с името *Рилец* (ПанЕнц 2007: 300). Такива посмъртно създадени аналогови имена не са най-подходящите за енциклопедична заглавка. Защото именуването с него не би могъл да бъде извикан с това име от историята.

Атанасий е калугерското име на дупничанин, чието рождено име остава дълго време неизвестно. Фамилията обаче е позната - *Чолаков*. Датата на раждане не е достатъчно добре уточнена. Според едни е 1803 (ПанЕнц 2007: 300). Другаде е 1805 (БВИ 1998: 49), а на трето място много неточно: 1819 (ДЖПД 1996: 63). Първата дата ще да е точната, защото в Гражданския регистър на Рилския манастир (нюфюз тефтер) е записан на 7.XII.1870 г. под № 31. Посочено е, че на тази дата Атанасий е на 67 години (АрхКР 1961: 88).

Просопографски **Атанасий** е представен на много места (АрхКР 1961: 87-89, ПанЕнц 2007: 300, БВИ 1998: 49, ДЖПД 1996: 63-65 и др.).

Накратко: роден със светско име *Алекса Георгиев Чолаков* в Дупница. После учи в Хилендарския манастир, в Копривщица - при Неофит Рилски (?!), в Пловдив - в Гръцкото училище, след това - в семинарията на Одеса.

След кто завършва семинарията, се завръща в Хилендарския манастир, където се замонашва. Кога се мести в Рилския манастир, остава неясно. Но от 1833 г. замества **Неофит Рилски** като писар на Манастира, която длъжност изпълнява до 1839 г., когато е изпратен като управляващ метоха на Рилската обител в Панагюрище. Където се занимава и с учителска дейност. Престоява в този град (тогава още средишно село) до 1862 г., когато според някои интриги, в които ще да е бил замесен и неговият ученик **Васил Чолаков**, е отзован в Манастира. Заменен е от много възрастния и вече немощен отец Касиян. Атанасий се разболява през 1867 г. Почива на 3.V.1871 (АрхКР 1961: 89). Престоява в Панагюрище 23 години, където се представя като **завършен историк и ономаст**. През 1851 г. превежда и отпечатва „Въведение във всеобщата история” на А.Л. Шлецер. Занимава се усърдно и с ономастични проблеми. **С което поставя началото на Българската ономастика като наука**, дотогава представяна в народноетимологически план от **Жефарович** до **Раковски**.

За историята на Българската ономастика е много важно представянето на **Първия ономаст** с научни познания и методология по име: монасите се отказват от светското си име и заживяват единствено под калугерското: в случая *Атанасий*. Като учен обаче е светско лице, поради което тук се приема практиката представителното му име да бъде гражданското: *Алекса Чолаков – Атанасий*!

Представен е и като ономаст във всички посочени по-напред писания, които ползуват една много компетентна бележка на **Петър Карапетров – Черновежд** в неговите Материали за описване на града Панагюрище и околните му села (ПКМ). Средец, 1893, 9 сл., срв:

„Духовникъ Атанасий бѣ отъ града Дупница, или отъ дупнишки-тѣ села; доста просвѣтенъ по врѣме-то си свещенноинокъ, съ примѣрно повѣдѣние, и дѣйствително отговаряше на звание-то си. Той бѣ сжщински учителъ и проповядникъ въ онова врѣме на население-то, между което бѣше го испратила Рилска-та Обителъ. Той бѣ много вѣщъ и на грѣцка книга. Още прѣди 35-38 години, като расправяше за Литополю и Каменградъ, отецъ Атанасий приказваше, че Филибе е по турски, а по гречески ся зовѣ Филипу̀поль, сирѣчь, Филиповградъ, и Пониру̀поль, което ще каже град’о на лукави-тѣ и хитри-тѣ; по римски – Тримонте, рѣди три-тѣ могили, на които е населенъ, а славяноболгарско-то му име било Плодвинъ, Пловдинъ или Пловдивъ, па имало и по-стари имена, които биле Плоденъ и Полуденъ. Тия приказвания сега сж всеизвѣстни, ала прѣди 40 години рѣдко бѣхж ония българе, които знаяха това”.

Датирането на ономастичното откритие за имената на *Пловдив*, извършено от Алекса Чолаков – Атанасий, е за времето около 1840 г., когато той току-що е дошъл в Панагюрище.

Името на *Пловдив* се възстановява след 1850 г. в една дискусия, повдигната от Найдено Геров, с когото Алекса Чолаков – Атанасий е в постоянна кореспонденция. Първата ономастична статия за това българско име на класическото *Филипопол(ис)* е на М. Дринов, панагюрец, който би трябвало да знае за решението на Атанасий, бил и

негов учител. Статията си публикува през 1882/1883 г. Неочаквано, вместо на Алекса Чолаков – Атанасий, се основава на **Ст. Захариев**, в чието писание по това време учените имат пълно доверие. Не е допускателно и съмнение за мистификациите на този автор, които излязоха наяве по-късно (ТБСЗ). Последната работа за името на *Пловдив* е на Вл. Балчев – 1985 г. Този автор също не знае за началото на четенето *Пловдив*, поставено от Алекса Чолаков – Атанасий. В книгата си Ст. Захариев (СтЗОп) многократно се занимава с името на Пловдив. На с. 11 въвежда *Плѣдѣнь* „отпосле обърнато на *Пловдив* за благозвучие”, разбира се, без да укаже откритието на Алекса Чолаков – Атанасий!? Пътят, по който „краде” откритието, е неговият приятел и консултант **Васил Чолаков**, вече смразен със своя благодетел. Тази линия остава неизвестна на Т. Балкански, който по темата има бележки в книгата си Стефан Захариев и Летописният разказ на поп Методий Драгинов. Последният мистификат на Българското възрождение. ВТ, 2012 (ТБСЗ), срв.:

– с. 160 сл. (представени тук факсимилно):

11.51. Пояснения в скоби

По същество въпрос към синтаксиса на Летописа. Направени са така, че да се разбират:

*като добавки от самия автор, за което свидетелства старинният шрифт на летописа в бележката (плодински митрополитът проклатъ Гаврѣлъ) Всички думи обаче в това пояснение предизвикват съмнение, именно: плодински като производно на *Плодънь* Градъ, което развързано би могло да звучи и **Плодѣн град* и **Плодѣн град*. Формите не са регистрирани другаде, но приведени към коровския говор *Плодин* точно отговаря на *Плѣдѣнъ*, исторически регистрирана форма. Въпросът обаче е в това, че през XVII в. единствената разговорна форма е само *Филипе* при помаците и *Хилѣ*.

Откъде все пак Ст. Захариев е изнамерил формата *Плодинъ*, като се има предвид и обявеното стягане *Плодинъ* Градъ, и **Плодинъ*. По този въпрос М. Дринов, По въпроса за названието на *Пловдив*, сп. Наука, Пловдив, II /1882 – 1883/, 356 сл., пише: „Названието *Пловдин* /*Плодин*, *Плѣдѣн*/ сега рядко се чува, но то се среща в доста много паметници на /сърбо-хърватски, чешки, италиански и латински/, писани през XVI, XVII векове”. Сякаш и тук се намесва грамотността на Ст. Захариев на сърбохърватски език! А що се отнася до формата *Плодин*, М. Дринов явно я заема от Летописа на Захариев, като я смята за достоверна!? Вж. повече в Митове и легенди: Етимологичното залитане на М. Дринов. Самият Ст. Захариев обаче си харесва формата от една дискусия за името, проведена по негово време: Н. Геров, негов съвременник, е първият, който напомня през 1850 г. името *Пловдив*, после в дискусията се появяват и формите: *Плодин*, *Пловдин* и *Плодѣнь*, извлечени от ръкописи на XIV и XV в. /повече при Вл. Балчев, Името на Пловдив и на българската книжовна традиция по време на османското владичество в: Известия на музеите от Ю. България XI, 1985, 137, 139/. Формата *Пловдин* освен в литературата по дискусията Ст. З. намира в сръбски летописи от 1386 и 1410. От кореспонденцията със Стефан Веркович става ясно за настояването му час по-скоро да получи всички броеве на сръбското академично списание. И ги получава! От тях черпи информация и за другия негов мистификат, наречен от Н. Проданов: Захариевият Летопис, вж. при Н. Проданов в ч. Опоненти.

Такава е историята на *Плодѣнъ* града в уж Летописната бележка на Поп Методий Драгинов. Тук се сещам за един пасаж от Евангелието: „Няма нищо скрито, което да не се открие и няма нищо тайно, което да не се узнае!”

Това, което проф. Т. Балкански не е открил, е свидетелството на Черновежд за приносите на Алекса Чолаков – Атанасий за Ойконимията на Пловдив. Действително и тази енигма беше разчетена!

– с. 196 сл. (представени факсимилно):

12.18. Ст. Захариевата етимология на ойконим Пловдив

Не ще и съмнение налице е първият етимологичен опит за обяснение на селищното име. Но със средствата на народната етимология, срв. по Описание 4:

Нъ въ това врѣмя като ся яви и второ описаніе на пловдивската епархія по пространно и допълнено съ нѣкои стари надписи и разни забѣлѣжаванія измыслени отъ списателъ мѹ Георги Цѹкала, съ кое-то той иска да докаже, че още отъ осмін-тъ Яфетовъ сынъ и внѹкъ мѹ ся наричали Трако-Ѣлныи, и че Пловдивъ, никогашъ ся ненаричалъ съ това имѣ, нѣ сегашни-ты Бѣлгаре го прекръстилы тоя градъ: Полпудень като нѣе отъ Плъдинъ? съ което имѣ са го нарикли пѣрен-ты мѹ основатели Пелазги подиръ потоппъ-тъ, и послѣ за по благозвѣчно го имѣнѹвали Пловдивъ.

Народноетимологичната разходка на Ст. Захариев точно отговаря на дефиницията, дадена от Волтер за тогавашната *етимология* респ. *народна етимология*, срв.: „Етимологията е такава наука, за която гласните нищо не значат, а съгласните почти нищо!“ И тук въпросът е за компетентността на възрожденеца, който знае за формата Пѹлпудень. Компетентен е обаче по захариевски! Тя е регистрирана като Пѹлпудена при Палмерий и Жирардо, в трудове, които са му достъпни¹. От Пѹлпудена обаче не е можел да направи Плъдинъ и Плоднь Градъ² за Летописа, поради което си е произвел удобна форма Пѹлпудень. Така пуска в ономастичното пространство на българския език още един ойконимен мистификат по значимост еднакъв на Цепина, още един мит, на който се доверяват и сериозни учени.³ В БЕР V 356, дори се възстановява за Пловдин „вер. изходно трак. Pulpudina, чиято втора съставка –dina е имала значение „вид селище“.

Интересът на Ст. Захариев към името Пловдив не е случаен: хронологически е обусловен от дискусията за имената на града, която започва през 1850 г., т. е. от времето на неговия българистичен интерес, вж. в Текстологичен прочит: Плодин: Плодна град.

¹ Вж. и коментарите на П. Р. Славейков, Наука, Пловдив IV, юли - август.

² Вж. Плоднь Градъ в Текстологичен прочит.

³ Вж. в ч. Митове и Легенди, Етимологичното залитане на М. Дринов.

На друго място в същата книга (201) се спира на името *Пулпудена*, срв. (представена факсимилно):

15.2. Етимологичното „залитане“ на Марин Дринов

М. Дринов е един от авторитетните учени, застанали зад тезата за оригиналността на Летописа. Непоколебимо! На това негово виждане е построена и статията му: По въпроса за названието на Пловдив, цит. публикувана 1882 г.

На пръв поглед обобщава данните на П. Р. Славейков и на проф. В. Г. Василевски за имената на Пловдив и по-контретно за форма Пѹлпудена, която е регистрирана в източниците, вж. в ч. Народни етимологии. Но всъщност приема становището на Ст. Захариев, Описание 4, което демонстрира филологическото невежество на Възрожденеца. Така още един мит, пуснат от Ст. Захариев, навлезе в ономастичното пространство на българознанието!

В Българската ономастика необяснено остава името, предоставено от Алекса Чолаков – Атанасий, за Пловдив именно *Полуден*. Ако, разбира се, не става въпрос за някакво забравяне на оригинала при Черновежд.

Днес Панагюрското краезнание се уповава на Алекса Чолаков – Атанасий, който според панагюрци е открил старото име на града им: *Каменград*. По този въпрос П. Карапетров (ПКМ 1893: 9) пише:

„А пжкъ бивший тука около прѣди 30 години и живѣвший много години въ Панагюрище рилский таксидиотинъ, покойний духовникъ Атанасий, като учеше, че трѣбвало да се пише и нарича *Панагѹрище*, а не *Панагѹрище*, - и това по извѣстни

негови граматически правила и сжобращения, казваше, че „истинско-то и право-то название на село-то било *Литуполис* (Λιθοῦπολις), или *Литополь*, отъ еллински-тѣ рѣчи Λίθος – камѣкъ, и πόλις – градъ, което по славянобългарски ще рече Каменградъ, както си било писано въ нѣкои стари книги”, които намѣрилъ въ черковно-то скривалище, та ги прочиталъ.”

В подготвяния за печат ръкопис на проф. Т. Балкански: Ономастиката на едно Българско краище има бележка за това име *Каменград*, която той любезно ми предостави за цитиране. Ето и нейният текст:

„**Каменград**

Легендарно име за Панагюрище, публикувано за първи път от **Васил Чолаков**, (в: *Ден* 19, 4.V.1876), срв.: „Панагюрище е било създадено от някогашните села и махали, разположени по бърдата, жителите на които слезли в равнището и се заселили там на мястото на старинен град, наречен Каменград”. Оказа се, че Каменград не е ономастично откритие на Васил Чолаков или йеромонахът Константин, както е калугерското му име. През 1871 г. почива неговият учител и благодетел духовникът Атанасий Рилец (Чолаков), с когото приживе се смразяват (АрхКР 1961: 96). Васил Чолаков, който вече е от най-добрите приятели на **Стефан Захариев: Българският Дж. Макферсън**, не се посвения да посегне на откритието на своя учител и благодетел Атанасий и да го представи за „свое” в посочената статия на *Ден*. Защото според Петър Карапетров, известният Черновежд, още в началото на своята дейност в Панагюрище като посланик на Рилския манастир и местен учител, Атанасий разпространил версията за *Каменград* като старо име на Панагюрище, но всъщност негова авторска калка на гръцкото Литополис: Λιθοῦπόλις (ПКМ 1893: 8 сл.).

Според популярната версия името *Литополис* Атанасий срещнал в някоя от книгите на църквата и на училището, сред които останали и подарени негови лични книжни тела. Всички те изгорели по време на въстанието (ДЖПД 1996: 64).

//Съществуването на старо СелИ Λιθοῦπόλις: *Камен град* вълнува до днес ономастите. Следи от него обаче няма нито в старата, нито в съвременната гръцка ойконимия с λίθος ‘камък’.

Каменград е създадено като **име-призрак**, без етимологическа връзка с **Литополис**, което отец Атанасий калкира от **Васил Чолаков**, по вече познатата практика на неговия приятел – споменатия мистификатор Стефан Захариев (повече при ТБСЗ). Най-сериозният езиковоархеологически аргумент за това е, че от името в оригинал или в калкиран вид (превод) именно *Литополис* и *Каменград* **няма и една следа** нито в онимията и речта на панагюрци, нито при техните съседи.

Ако *Каменград* е съществувало като име, то щяха да останат следи било в катойконимията: **каменградци*, било в топонимията: **Каменградски път*, било в анропонимията: *Каменградов:Каменградски*. Всичко това липсва!! Обстоятелство, не взето предвид от В. Миков, който въвежда *Каменград* като реален топоним в

Панагюрище (ВМИ 1943: 153), а в Панагюрска енциклопедия (ПанЕнц 2007: 158) дори въведено като „старо име” на Панагюрище – призрачното Каменград. А един известен панагюрец **Андрей Иванов Манев**, поет и писател, дори създава писателския си псевдоним по него – *Андрей Каменградов* (ИБРБП 1978: 172). В „Кървава песен” на Пенчо Славейков, Каменград е столицата на българската революция.

Днес Каменград е най-известното име-призрак в онимията на Пазарджикото краище, при Ст. Захариев (СтЗООп 1973: 12) със също така призрачното име – хороним *Ономасийско поле*.

// Категорията на т.нар. **призрачни имена** или **имена призраци** е една от най-слабо проучените в българската ономастика, както и в българската лексикология, вж. и в ЕБО 2016: 387.”

Опит ономастично да бъде защитено призрачното име *Камен град* прави Петър Карапетров, вж. по-нататък. Действително име *Каменград* не е регистрирано нито в българската, нито в сръбската езикова територия. Няма регистрирано и ФИ *Каменградски* : *Каменградов*. Писателските псевдоними, освен на посочения панагюрец *Андрей Каменградов (Манев)*, възпроизвеждат призрачното име *Каменград* още два пъти; *Каменградов* се нарича и Панайот Чивиков (1970), а *Каменградова* – Радка Пехливанова (1928 г.) по ИБРБП 1978: 172. При това камъкът е обичайното градиво за всеки град : крепост, поради което не създава композита с град като напр. *Камен рид* (*бряг, мост* и под.).

Срв. и обясненията на П. Карапетров (ПКМ 1993: 8 сл.):

– с. 8: смята *Каменград* за живо местно име, което определя днешната източна страна на Панагюрище по левия бряг на Луда Яна. „Тоя град бил заселен на северозападния склон на Бърдото и по равнината на юг от това бърдо”.

– с. 10: „Като не сж намърени до-сега почти никакви стари писмени докзателства, за да се подкръпжтъ устни-тѣ, относително именоване-то *Каменградъ*, което название токо-така, безъ никакви основания, не е останало въ уста-та на хора-та, могло-би да се обжрне внимание на слѣдуѣщи-тѣ доста сжщественни и наглѣдни обстоятелства за название-то на населена-та мѣстностъ на лѣвиѣ брѣгъ на Луда-Яна, именно: че мѣстности-тѣ, на които сж махали-тѣ Черковна и Драгѹлина, сж цѣли почти каменисти и че на истокъ надъ Черковна Махала се намира единъ доста високъ ридъ, називаемъ *Камѣница*, - причини, поради които може да е станало и название-то *Каменовъ*, *Каменний*, *Камень*, на града. А пжкъ всеизвѣстно е, че много градове и села сж добили именования-та си отъ мѣстности-тѣ, на които сж заселени. Обаче, какво е било най-напрѣдъ название-то: да ли гржцко, та побжлгарено, или бжлгарско, та погржчено, това е неизвѣстно. Нѣ ако се допустне, че тждѣва е имало градове и съ словенски, бжлгарски, названия, какжвто е билъ Стрѣецъ, а споредъ г-на Конст. Иречека, **Стрѣльчъ-градъ** (забѣлжжа 105), тогава не остава никакво сжмнѣние, че пжрво-то название е било бжлгарско, - **Камень-градъ**.”

Име *Каменград* като топоним за посочената част от Панагюрище не е регистрирано (ЙЗПан 1961: 19)! Срв. и мнението на проф. Й. Заимов за Литополис (ЙЗПан 1961: 19 сл.): „Трябва да се има предвид, че в проучваната област (Панагюрско и Копривщенско – бел. Д.М.) няма селище с гръцко име. Може би Литопол(ис) е било създадено *ad hoc* за случая или по някаква поетична хрумка, без да е оставило следи в народната памет или в историческите извори.”

В Панагюрското краезнание има съществено объркване. При Д. Жлегов (ДЖПД 1996: 64), *Атанасий Чолаков – Алекса Чолаков* е с описание, взето и от просопографията на неговия съименник, също именит панагюрец – *Атанасий Чолаков*, род. през 1819 г. Убит в Пловдив през 1852 г.

– в енциклопедията *Българска възрожденска енциклопедия* (БВИ 1998) за Алекса Чолаков има две различни статии: едната от с. 49 е представена тук по-напред. Другата е на буква *ч*, където е представен с датите на другия Атанас : Атанасий Чолаков, преедставен по-горе, срв.:

„ЧОЛАКОВ, Атанасий Хилендарец (светско име Алексо Георгиев) (1819 – 23 мрт 1852).

Роден в Дупница (Станке Димитров) в семейството на търговец на овце. През 1829 г. отива в Рилския манастир, а оттам в Хилендарския, където става послушник. Учи в Копривщица при *Неофит Рилски* (1839) и в Одеската семинария (1840 – 1847). Ръкоположен за свещеник в Хилендарския манастир. Учител в Панагюрище (1848 – 1851) и Хасково (1851 – 1852). Подпомага финансово ученето на млади българчета. Води борба срещу гърцизма, заради което е убит на път за Ст. Загора от арнаути, подкупени от гърци. Превежда „Введение в всеобща история (от А. Л. Шлицер). Превел от руски Атанасий Чолаков Хилендарец. Част 1. В Цариград, типография на Ц. вестник, 1851”. (III, № 137, 5 септ. 1853) приготвил за печат „Пасхалия”, превод от руски. □ В. *Цариградски вестник*, В, № 83, 26 април 1852; Из архивата на Найден Геров. Т. 1. С., 1911, с. 27; Доросиев, Л. Нашето училище и народното ни възраждане. – БИБ, 1929, № 1, с. 85; Чилингиров, Ст. БЧ, с. 282; Меджидиев, А. Дупница и бележити дупничани през епохата на Възраждането. С., 1940, 157 – 173; Шанов, А. Учебното дело в Панагюрище преди Освобождението. – В: Панагюрище и панагюрско в миналото. С., 1956, с. 259; Стоянов, М., БВК, с. 372; Радкова, Р. Неофит Рилски и новобългарската култура. С., 1975, с. 85; Маркова, З. Българското..., с. 64; Генчев, Н. Възрожденският Пловдив. Пловдив, 1981, с. 173.”

Панагюрецът Атанас Чолаков, освен учителска кариера, няма научна дейност. Представен е при ЛКЕР 1899: 3048 и в ПанЕнц 2007: 378. Книгата на А. Меджидиев, Дупница и бележити дупничани през епохата на Възраждането. Дупница, 1940, където е представен *Алекса Чолаков – Атанасий* остана за мене недостъпна?!

III

Васил Чолаков

Този високопоставен панагюрец е всъщност **вторият представител на Панагюрската ономастична школа** от времето на Българското възраждане. Представян е многократно, но преди всичко в църковната литература с неговите трудове срещу протестантството и като фолклорист и етнограф.

Първото енциклопедично представяне на Васил Чолаков е при Лукан Касъров (ЛКЕР 1899: 3048). С много малко познатост, поради което тук се препредава, срв.:

„Друг Ч. (*Василий*), родомъ отъ Панагюрище, е единъ отъ първитѣ събираче на народни умотворения. Отъ събрания материалъ далъ на братя Миладинови една много малка частъ пѣсни, които сж напечатани въ сборника на тия братя, а останѣлата частъ е напечаталъ въ особенъ сборникъ подъ заглавие Български народен сборникъ I ч. (стр. 356 + XXIV; Болградъ, 1872). Въ прѣдговора (VII стр.) се говори много сполучливо за значението на народнитѣ умотворения. Критиката (Периодич. Спис. I год. V и VI кн.) е припознала тоя сборникъ, че е безъ цѣль. Ала напокошната оцѣнка отъ Дим. Маринова намира тая критика много строга за онова врѣме. Въ всѣки случай тоя сборникъ е важенъ источникъ за запознаване съ нашата народна поезия. – В. Ч., слѣдъ много годишно учителствуване, се покалугери въ Рилския манастиръ.”

Информацията, която въвежда Л. Касъров, е изключително важна, що се отнася до спекулациите на македонизма за това, че уж В. Чолаков бил измислил заглавието Български народни песни на сборник, съставен от Миладиновци, на която тема се спирам по-долу.

Последното по време енциклопедично представяне на Васил Чолаков е повече от обидно. В издадената от родния му град Панагюрска енциклопедия (ПанЕнц) с главен редактор Боян Ангелов (после председател на Съюза на българските писатели), статията (ПанЕнц 2007: 379) е повече от еkleктична за изключително просветен и известен панагюрец и българин, срв.:

„**ЧОЛАКОВ, Васил Динчов** (1828-23 ноември 1885). Роден в Панагюрище. Учи в Копривщица при Неофит Рилски. Завършва Киевската духовна семинария и учи в Московската духовна академия. Възпитан в каноните на руското православие, става негов безапелационен защитник. През 1860 г. е назначен за учител, а от 1863 г. става главен учител в Панагюрище. Сред учениците му изпъкват имената на Атанас Шопов и Павел Бобеков. Новообразуваното местно читалище „Виделина” е спомоществовател на В. Чолаков „Описание на село Панагюрище” (Цариград, 1866). Панагюрският възрожденец издава съчинението си „Православний глас против протестантския пролетизъм в България” (Русчук, 1870) и „Наръчна книга за различието на протестантското учение от истините на православието” (Виена, 1870). Десетилетия събира сведения за своя капитален труд „Български народен сборник”, издаден в печатницата на Болградската българска гимназия през 1872 г. с помощта на съгражданина му Сава Радулов. Книгата съдържа 365 страници непомръкващи през вековете бисери на българския песенен фолклор. През 1875 г. Василий Чолаков става

монах в Рилския манастир. След Освобождението изпълнява редица административни духовни длъжности. Завръща се в родния си град и там умира.”

По ПанЕнц 2007: 96 сл.:

Съставителят на статията не е познавал писанията за този изключителен възрожденец. Дори не е ползувана *енциклопедията Българска възрожденска интелигенция* (БВИ 1998), където Васил Чолаков е представен освен като краевед, теолог, фолклорист, още и като етнограф и езиковед (706), вж. подготвените му за печат работи: Книга за българското правописание, Описание на българските нрави и обичаи. Като етнограф е представен от П. Шопов. Васил Чолаков. В: *Известия на Етнографския институт VIII*. 1965, 263–292, а като фолклорист с едно изречение от П. Динеков, *Български фолклор*. С., 1972, 102.

Както се посочи по-горе в статията на Лукан Касъров, сборникът на Васил Чолаков, който съдържа 365 страници, е посрещнат повече от критично от познавачите. Блестящата характеристика за него в ПанЕнц, цитирана също по-горе, просто не отговаря на истината. Сборникът е представен nelаскаво от М. Арнаудов в неговите *Очерци по български фолклор* (МАОБФ I 1968: 215 сл.): накратко – включените в него пословици са преписани от Л. Каравелов. Качеството на материала в него е снижено. Предговорът е „дълъг и скучен”, „надсмива се на дивотиите” в басните, баянията и приказките. Само към песните, събирани от Софийско, Кюстендилско, Панагюрско, Източна България ,се отнася със „сърдечно чувство”.

Ако българската фолклористика не оценява сборника на Васил Чолаков, то това становище не се споделя от българската ономастична наука. В сборника са въведени за **първи път**, но с етнографски интереси **българските еортоними**, имена на празници и обичаи, събирани преди всичко в Татар Пазарджишкото краище, което включва и Панагюрско. Българската еортонимия ономастично не е представена, макар да има достатъчно писания за нея от български езиковеди. Които за съжаление не познават приноса на Васил Чолаков!?!

Васил Чолаков става познато име в македонистките публикации за сборника на **Братя Миладинови**. Първото издание на сборника излиза в Загреб през 1861 г. под надслов: *Български народни песни, собрани отъ Братя Миладиновци Димитрія и Константина и издани отъ Константина*, вж. факсимилето.

БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПЕСНИ

СОБРАНИ

ОДЪ

БРАТЯ МИЛАДИНОВЦИ

ДИМИТРИЯ И КОНСТАНТИНА

и издали ОДЪ

КОНСТАНТИНА

ВЪ ЗАГРЕБЪ

ВЪ КНИГОПЕЧАТНИЦА-ТА НА А. ЯКИЧА.

1891

Второто издание е подготвено от Митра, съпругата на Д. Миладинов, в София, 1891 г. С много печатни грешки и смятано за „негодно за употреба” (МАОБФ I 1968: 195). Третото издание, смятано за най-достоверно, е под редакцията на Михаил Арnaudов и излиза от печат през 1942 г. С осъвременен правопис е следващото издание под редакцията на Петър Динеков през 1961 г. Същата година в Скопие излиза насрещно издание на войнствуващия македонизъм, в което на първо място е променен надсловът от Български народни песни на Зборник. Под редакцията на **Харалампие Поленакович** и **Тодор Димитровски**. След това с няколко издания. Тук по Скопие 1983: Зборник на народни песни.

ЗБОРНИК

НА НАРОДНИ ПЕСНИ

Под редакция на
ХАРАЛАМПИЕ ПОЛЕНАКОВИЌ
И
ТОДОР ДИМИТРОВСКИ

МАКЕДОНСКА КНИГА
СКОПЈЕ 1983

Б. БАЛКАН

Предговорот е от първия редактор, който всъщност е и най-известният македонист миладиновист, вж. „капиталния“ му труд: Студии за Миладиновци. Ск., 1973. Той създава и македонските Студии од македонскиот фолклор. Ск., 1973, където на много места се занимава с Миладиновци и техния Зборник (99-121, 175-225, 234-252, 252-264 и др.).

Това е авторът, който „забърква“ името на Васил Чолаков, станал според него главен виновник за това песните да бъдат наречени *Български народни песни*, като дал на Миладиновци песенен материал от Панагюрско.

В споменатите студии Харалампие Поленакович въвежда своя студия: Братя Миладиновци и Васил Чолаков (175-225), която в предговора към Сборника най-общо препредава така, срв. (с. XVI сл.):

„Б ж л г а р с к и н а р о д н и п ъ с н и
с о б р а н и

о д

Б р а т њ я М и л а д и н о в ц и
Д и м и т р њ и К о н с т а н т и н а

и и з д а н и о д њ

К о н с т а н т и н а

В њ З а г р е б њ

в њ к н и г о п е ч а т н и ц а - т а н а А. Я к и ч а.

За прашањето како дојде од тоа збирката од македонски народни умотворби да ѝ се даде наслов кој не ѝ одговара на содржината, неколку пати сум пишува. Пред сè треба да се знае дека браќата Миладиновци воопшто не собирале народни умотворби на бугарскиот терен. Тие двајцата запишувале македонски народни умотворби и имале соработници во прибирањето на народни умотворби само од теренот на Македонија.

Според она што се кажа за тоа како во Москва се наречувани народните песни од Зборникот на браќата од Струга, кога дојде до печатањето на Зборникот во Загреб, секако дека се постави прашање и за насловот на книгата. Логично би било да се очекува Константин да се држи за називот што на песните им го давал во Москва: македонски. Меѓутоа, во Загреб и во светот под поимот Македонци се мислеше на Македонците на Филип и Александър Македонски; да се потсетиме дека нашите преродбеници Пулевски, Мажовски и други радо се претставуваха за потомци на споменатите македонски владетели. Учените луѓе околу Штросмаер, па и самиот Штросмаер, знаеја да ги разликуват Македонците на Филип и Александар од словенското население во Македонија чиешто народни песни ги печатеа, па сугестијата песните да се наречат бугарски најверојатно е дојдена од канцеларијата на Штросмаер, можеби и од самиот Штросмаер, при што е водено сметка дека дело од Македонија во IX век и подоцна повремено потпаѓал под бугарската држава.

Да се прифати во насловот да стои бугарски песни изигра известна улога и случајот, што во времето кога Зборникот беше даден во печат, во Загреб се најде бугарскиот фолклорист и пријател на браќата Миладиновци Васил Чолаков, во тој час пропагатор на унијатството меѓу Бугарите. Во една своја студија „Браќата Миладиновци и Васил Д. Чолаков, изнесувајќи ги односите меѓу Миладиновци и Чолаков, имав можност да искористам неколку писма од Чолаков упатени до десната рака на Штросмаер, д-р Франьо Рачки, а во кои станива збор околу Зборникот на Миладиновци и кои го објаснуваат задоцнувањето на печатењето на Зборникот како и скратувањето на речникот кон Зборникот од 2000 на 500 и испуштањето на 11 народни песни со ноти. И нешто повеќе: од едно од писмата на Чолаков се дознава како дојде до тоа насловот на Зборникот на Миладиновци да гласи како што виовме. Збор станува з писмото на Чолаков од 12 април 1862 година упатено до Рачки. Го цитирам само она што е битно за насловот на Зборникот на Миладиновци: „Може да ви е познато – му пишува Чолаков на Рачки – че като дойдох преминџџџ година в Загреб, покойният мой друг Константин Миладинов ме умоли да му дам сто песни из възточните страни на България, за да може да даде название на своята сбирка „Български народни песни“”. Факсимил од писмото на Чолаков, кое се наоѓа во Архивот на ЈАЗУ, е даден во мојата спомната студија, стр. 199. – Отстапувајќи му на Константин Миладинов 100 бугарски песни, пријателите се договориле за отстапените песни Константин да му плати по 1 форинт за секоја песна. Бидејќи Константин починал во темницата во Цариград, а Чолаков дошол во материјални тешкотии, тој бара од Рачки овој да му наложи на издавачот од прибраните пари од претплатниците на Зборникот да го оддолжи долгот на Константин Миладинов. Бугарските народни песни што К. Миладинов ги внесол во Зборникот ги носат следниве броеви: 10, 39, 51, 61, 69,

107, 113, 116, 120, 128, 141, 149, 166, 659 (од Панаѓуриште), 49, 64 (од Софија), 42, 46, 53, 58, 62, 63, 70, 71, 72, 76, 80, 81, 82, 83 (всушност се две песни), 85, 86, 87, 89, 92, 93, 94, 95, 98, 99, 100, 103, 104, 106, 108, 109, 111, 112, 117, 118, 119, 129, 130, 133, 134, 135, 136, 140, 152, 153, 160, 161, 172, 207, 211, 213, 214, 215, 280, 310, 324, 325, 326, 327, 328, 557 (без ознака од кое место се песните) – вкупно 76.

Од овој документ лесно може да се види како се дојде до постојната насловна страница на Зборникот. Тој став на кругот околу Штросмаер си најде место и во Посветата, која се наоѓа на првите два непагинирани листа од Зборникот. Посветата на Штросмаер ја потпишал Константин Миладинов и во неа станува збор за Бугарите и збирката (на Миладиновци) од бугарски народни песни. Уште пред 27 години, пишувајќи за Посветата во Зборникот на Миладиновци, докажав дека таа е напишана во канцеларијата на Штросмаер (хрватски текст од Посветата се наоѓа во Архивата на Штросмаер), а Константин ја превел на македонски и ја потпишал.”

Што се отнася до тврдението на Харалампие Поленакович за това, че посвещението към Йосип Юрий Стросмайер е писано в канцеларијата на хрватският епископ в Загреб, просто не отговаря на истината, срв. текста му, в който самоназванието на Миладиновци: *Славяни Българи* веднага се набива на очи:

„ВАША ПРЕВОЗВИШЕНОСТЪ И ПРЕСВѢТЛОСТЪ!

Предъ неколку години Български-ве пѣсни собрани, още много време ќе стојеха закопани въ неизвѣстностъ, ако не бѣше високо-то В а ш е участіе. В а ш а П р е с в ѣ т л о с т глобоко почувствува, че народно-то образование ѝ најголемо-то ржчателство за благоденствіе-то одъ народ-отъ; и нищо предъ него не щадеещемъ, щедро ‘секога и ‘секаде помогна въ полезни издавания и училищни потребности. При ‘си-те тѣ благородни стремленія В а ш а П р е в о з в и ш е н о с т ъ благоизволи да обжрни вниманіе и на найюжни-те Славяни Българи и да покажитъ великодушно-то ѣ участіе въ издаваніе-то на това общеполезно сокровище; и на конецъ, окрилатена одъ народно-то доброжелателство, захвати найплодородна-та идеа, и основа Югославянската Академія, той драгоцененъ венецъ на толку големи В а ш и благодеянія. При такви сійни В а ш и услуги на книжнина-та сѣ осмелихъ да посвѣтамъ на име-то одъ В а ш а П р е с в ѣ т л о с т ъ това собраніе одъ народни-те пѣсни, кое, молямъ, благосклоно да приимитъ заедно со глобока-та ми признателностъ, со која имамъ честь да останамъ.

На Ваша Превозвишеностъ и Пресвѣтлостъ

Найпокорни слуга

К. Миладиновъ.”

Съществува едно обстоятелство, познато на Харалампие Поленакович и на македонистите, което съзнателно се премълчава. В писмото си до Александър Екзарх от 20 август 1852 г. Д. Миладинов съобщава, че през 1845 г. руският славист В.

Гргович записва от майка му „българска песма”. На 25 февруари 1846 г. до В. Григорович Д. Миладинов пише: „Моите старания за нашия *български език* и *българските народни песни* според вашата поръка са извънредно големи. Не преставам да продължавам изпълнението на моите обещания към ваша милост, защото ние *българите*, спонтанно се стремим към истината”. За Харалампие Поленакович, който според мълвата във филологическите среди на Македония не е българин, дори като „македонец”, а влах или с влашко (цинцарско) потекло, явно истината на и за българите няма никакво значение! Той просто е забравил да цитира Н. Трайков, който публикува тези писма в *Работническо дело* още през 1961 г. (бр. 343 от 9 декември). После публикува книгата си: Братя Миладинови. Преписка. Издирил и коментирал Н. Трайков. С., 1964, вж. тук с. 15.

Така името Български народни песни се оказа, че е работното заглавие, под което Миладиновци са събирали песенния и друг материал. А що се отнася до намесата на **В. Чолаков**, самите Миладиновци в Предговора пишат (с. III):

„’Си-ве почти пѣсни сѣ слушани отъ жени; седма-та одъ нихъ часть сѣ собрани одъ восточни-те, и други-те одъ западни-те стѣрни, имено: Одъ Панагюрище, Софія, Струмнишко, Кукушко, Воденско, Костурско, Велешко, Дебарско, Прилепско, Охритско, Струшко и Битолско. Найповике пѣсни сѣ собрани отъ Струга, Прилепъ, Кукушъ и Панагюрище. Богатство-то одъ пѣсни-те ъ неисцѣрпано. Въ Струга сѣде една девойка ни каза до сто и педесетъ прекрасни пѣсни, одъ кои повике юначки. Така и ‘си-те почти Прилепски една стара жена ги каза. Препишвеещемъ толку пѣсни, мислитъ човѣкъ, че сѣ прикладатъ на овѣ пѣсни, ако любопитенъ човѣкъ издирвитъ това. Найповике пѣсни сѣ слушани въ Струга одъ Депа Кавайова, въ Прилепъ одъ Гюргя Коте’а; въ Панагюрище одъ Хаджи Марія Х. Томова. – Отъ ‘си-те найголема благодарностъ за това общеполезно собраніе заслужили со искрено-то имъ усердіе Г. В. Чолаковъ, кой снабди насъ со ‘си-те почти пѣсни отъ восточни-те стѣрни; и Г. Р. Жинзифовъ, кои найповике ни помогна со пѣсни и обичаи отъ западни-те стѣрни.”

Васил Чолаков, както се вижда, е предоставил песните от *Източната страна* на Българската земя, докато Р. Жинзифов – от *Западната*. Безспорно е представена цялата *Българска песенна територия*, която в лингвистически план отговаря на Българската езикова територия.

Що се отнася до панагюрската „Омирка” **х. Мария х. Томова**, нейното знаменателно име не е отбелязано в ПанЕнци (?!). Възможно е да става въпрос за майка или съпруга на **Кръстьо хаджи Томов**, поборник от Априлското въстание (ГГИП 2009: 182)?!

В последно време за песните, предадени от Васил Чолаков на Братя Миладинови, се появиха и други сведения. По свидетелство на М. Дринов част от песните, предоставено от Васил Чолаков на Миладиновци, са били записани по негово искане (на В. Чолаков – бел. Д.М.) от Москва именно от **Марин Дринов** и **Нешо Бончев** през 1857-1858 г. (повече при П. Динеков. Марин Дринов и Нешо Бончев. В: Сп. БАН 56, 1937, 197).

В конкретния случай Сборникът е съставен през 1859 г. По уточнените 100 песни от Източните страни, предоставени от Васил Чолаков, може да се допълнят пропуските за идентифицирането на имената в тях. Панагюрските са 14. В българската ономастична литература почти няма работи за онимията при Миладиновци (при СтИлР 1969 са въведени „народните собствени имена”; съществува и една статия на **Т. Балкански**: Етнонимното познание на света в Български народни песни. В: Братя Миладинови и българската култура. С., 1991, 96-100). Докато софийските издания на сборника са без Именник с ексцерпирани имена (антропоними, топоними), то скопските притежават такъв, изработен от **Весна Димитровска**. И в този случай Именникът (Регистър на имиња) е манипулиран. По същество с най-важният етнонимен елемент: въведено (535) е името (етнонимът) *бугари*, за него повече при Т. Балкански, Етнонимът бугари. История, фалшификации и негации. В; *Български език* 3, 1992, 182-193, докато *бжлгари*, ползувано от Братята, липсва!!

В Панагюрските песни, предоставени от Васил Чолаков, без оглед на това дали са записани от Нешо Бончев или Марин Дринов, са въведени следните имена, които не са били предмет на описание в Панагюрското краезнание, нито пък са записани от Гергина Деянова, цит. съч. След името в скоби е поставен номерът на песента в Сборника: *Бояна* (войвода: 116), *Буден града* (Будапеща: 107), *Будинска Рада* (107), *Гого* (149), *Гроица*, *Груйо* (детенце: 113), *Дели Магдалена* (659, 69), *Дели Марко* (113), *Дели Петър* (113), *Дена* (120), *Димана*, *Димка* (128), *Дряно поле* (116), *Кирима* (кадъна: 166), *Котлена* (града: 116), *Мария* (141), *Милка котленка* (116), *Петър Бана* (107), *Петър Търговец* (116), *Прасково* (селище: 10), *Рада* (69), *Ралин*, *Стара планина* (69, 659), *Стефан* (69, 659), *Стоян* (61, 128), *Татар паша* (107), *Харбанашко поле* (141), *Цариград* (107, 116), *Черпан* (149).

Говорещи имена за историята на панагюрци и на Краището са: *Будин град*, познат на панагюрските търговци и войнугани още от времето на унгарско-турските войни: *Буда пеца*.

Дряно поле е панагюрското име на *Одрин*, народноетимологическо преобразуване от Адрианополис, за което пише преди 100 години и Л. Милетич. В случая за това изследване е важно обстоятелството, че име на *-полис* се пази в Панагюрската онимия, докато от *Литопол(ис)*, коментирано по-напред, няма дори народноетимологическо образуване - напр. *Лито поле.

Кирима е име на кадъна, при това без палатализация на началната съгласна, срв. при белите турци в Босна: *Черима К'ерима*, по тур. *kerim* от араб. *Kärym* 'знатен, великодушен'. В Краището обаче *Керим* е повече име на циганин. А и от текста, в който Керима се жалва, че е едно дете на родителите си, допускам, че в панагюрската песен е ономизирано тур. *kerime* 'дъще, дъщеря' при вежлив разговор.

Котлена, за град *Котел* (116). Името обаче е образувано от катойконим *котлене*, срв. и *Милка котленка*, п.т.

Петра Бана (107), странно име в Панагюрска песен!

Банове в българската земя няма. Явно от Васил Чолаков и тази песен Ст. Захариев е заел това *бан*, за да създаде призрачното име *Бан Вельо* в своя мистификат (за близкото сътрудничество между двамата и за *Бан Вельо* вж. при ТБСЗ 2012: 188).

Прасково и *прасковченете* са в песен 10. За селище край Дунав такова име в Българската езикова територия като ойконим не е записвано?! Най-вероятно става въпрос за променено СелИ при транскрибирането от кирилица на гречица и обратно. Оригиналят ще да е бил **Братсково*?!

За този тип деформативи вж. повече при **М. Петрушевски**, За првобитният текст на Зборника од браќа Миладиновци (или за грешките при транскрипцията од грчко писмо. В: *Мак. јазик* 1-2, 1952, 2-16; още при ТБСЗ 2012: 180 за гр. *Цепена* в.м. бълг. *Чепино*)!

Рада, действително и днес е сред най-честите панагюрски ЛИ (вж. 69, срв. и *Будинска Рада*: 107).

Харбанашко поле (141), песента с това име едва ли ще да е панагюрска. *Харбанас* може да се произведе от *Арбанас* в рупските говори от Хасково надолу. Явно донесена от клинките в Одринско. Клинки е име на панагюрците в този край, представено и от Г. П. *Аянов*, Малко Търново и неговата покрайнина. Бургас, 1939.

В онимен палн заслужават коментар три лексеми в панагюрските песни:

кимбинясам (51): „И ходжата са викале / владика да *кимбиняса* / за пусто емирче”. Над думата е поставен въпросителен знак от К. Миладинов. Нерегистрирана в *Българския етимологичен речник*?!

моренки (107) като катойконим от *Морето*, сякаш става въпрос за *Бяло море*, също непредставено в БЕР (при *море*).

прикован кривак (39): за специална овчарска тояга с прикован край за улавяне на овце и кози. Ще да е калка на влашко при арумъните *бъта* ‘тояга с удебелен край’, по чието име ще да е и близкото до Панагюрище *Бъта*, начално от прозвище *Бъта*. Влашките овчари имат и друго име за тази тояга: мока, рум. тоса, по което е и групонимът *мокани*, познат при нас и като име на добруджанските власи, придошли откъм Трансилвания.

Всъщност най-важните от имената в онимен план се оказват определения на Миладиновци „източна и западна страна”, представени по-горе. По същество собствени имена, макар и параоними. Означават буквално *Източна България* и *Западна България* за цялата Българска езикова територия, а не както мистифицира Х. Поленакович: *Източна страна* било само името на България, срв. по ХПСуд 1973: 195: „Сите песни од „*восточните страни*”, т.е. *бугарските*, ги добил Миладинов от Чолакова.” Явно тенденциозно четене, с което променя триединството на Българската земя: *България*, *Тракия* и *Македония* с общо име *България*, с *България* за *Тракия* и *България* (Мизия) срещу *Македония*, старо *Долна земя*. По този въпрос има една значителна бележка при В. Чолаков (ВЧБнСб 1829: XIX), срв.: „От *западните страни* на *нашето отечество* имаме вече отпечатани два сборника от песни (Сборникът на г-н Стефан Веркович,

издаден 1860 и Сборникът от братя Миладиновци, издаден в 1861 г. с иждивението г. Стросмайера), ако и да не са пълни и записани както трябва верно”.

д-р ХАРАЛАМПИЕ ПОЛЕНАКОВИЧ

СТУДИИ ЗА МИЛАДИНОВЦИ

МИСЛА СКОПЈЕ
1973

Г-н Поленакович явно не е знаел значението на „отечество”, което македонската лексикография замени с общобългарското „татковина”. При все това представя Васил Чолаков в обширната си студия като негативен персонаж: „бугарин”. За неговото „научно достолепие” ще приведа само един факт от творчеството му: явно културата му на наемник в македонизма, какъвто е и хърватският професор Степан Антоляк, вж. обемната му компилация: Средновековна Македонија. Ск., 1985, не му е достигнала да разбере, че Сборникът на Васил Чолаков е издаден в *Болград* – име, което този македонист и античолаковист е представил като *Белград* (ХПСтуд 1973: 223).

Сръбският антибългаризъм, засега неизвестно в чие физическо лице, подхвърля на Харалампие Поленакович едно писмо на В. Чолаков до д-р Франьо Рачки с дата 12.IV.1862 г., т.е. година след като Сборникът на Миладиновци е отпечатан. Писмото се пази в архива, тогава с инициално име ЈАЗУ. В своите студии Харалампие Поленакович (199 сл.) е дал факсимиле на писмото в много лошо качество, вж. копието тук, но и неговия прочит на първата страница, срв. (по ХПСтуд 1973: 196):

„Може да ви е познато - му пише Чолаков на Рачки – че като дойдох преминътъта година в Загреб, покойният мой друг Константин Миладинов ме умоли да му дам сто песни из въсточните старни на България, за да може да даде названйе своята збирка „Български народни песни”. Аз – додава Чолаков – с бла-

годарение изпълних молбата на свойт друг, като ми ся врече да ми даде непременно сто (100) форинта от тукашните предбройници за трудът ми. Но като предбройниците не испратиха парите с време, то йест докле беше сам Миладинов в Загреб, и като не знаех и аз, че ще мя постигне такова зло в тукашните старини, то оставихме да се наплатиме в свое време като се върна в България”.

Факсимил од писмото на Васил Чолаков упатено од Загреб
на 12 април 1862 година до д-р Франьо Рачки (стр. 1)

Моят прочит на факсимилния текст показва, че няма манипулации. Манипулациите са в това, че македонизмът е разрешил Българската земя да се раздели на *България* : *Булгария* и на *Македония*. Кое то автоматически означава, че Васил Чолаков е виновникът за надслова Български народни песни на сборника. Вече е ясно, че Харалампие Поленакович чете миладинологиата както дяволът евангелието! Своите песни Димитър Миладинов е нарекъл български народни песни още при срещата си с В. Григорович, което беше указано по-горе.

Харалампие Поленакович е от групата на т.нар. Черни българи. Разбира се, ако е българин по потекло, а не влах (куцовлах), както се говори във филологическия свят на Балканите. Петър Динев, в Предговора към едно от последните издания на Братя Миладинови, Български народни песни, вж. Братя Миладинови в историята на

българската фолклористика (БрМил 1981: 5 сл.) се гнуса да изрече името на Харалампие Поленакович. В края на тази студия (25) пише: „През 1961 г. се появи печатно издание в Скопие с фалшифицирано заглавие – „Зборник” и с предговор, пълен с изопачения на историческата истина.” Авторът на Предговора е Харалампие Поленакович, а приведените тук факти са част от изопаченията, които Петър Динеков не е указал.

Настоящата работа по същество е първата на Българската ономастична наука, в която се представя лингвистичният антибългаризъм на Харалампие Поленакович, който твърдо следва линията на Блаже Конески: „Някои народи се трансформират в други народи” (по Др. Драгнев, Скопската икона Блаже Конески. С., 1993, 3).

Македонската ономастика вече се представя от много авторски имена. Безспорно най-значителното от тях е това на проф. **Трайко Стаматоски** (разбира се, бил преди това *Стаматовски* и *Стаматов* – бел. Д.М.). Но вече изконен „македонец” от трансформираните българи на „Блаже Конески - Харалампие Поленакович”. Всъщност той е и теоретикът за уж „македонските имена” на *–ски*, каквито българите : бугарите нямали. В тази статия обаче се следи мястото на Васил Чолаков в скопската или македонската ономастична наука. Трайко Стаматоски въвежда името му още непосредствено след откритието „Васил Чолаков” на Харалампие Поленакович, за което става дума по-горе. В сборника Животот и делото на браката Миладиновци. Ск., 1984, 319-326, публикува и доклада си: Списокот на „сопствени народни имиња” на Миладиновци, който после въвежда като статия в своята Македонска ономастика. Ск., 1990, 107-113.

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ
INSTITUT DE LANGUE MACÉDONIENNE „K. MISIRKOV“ – SKOPJE
Посебни изданија, книга 20 • Éditions spéciales, livre 20

ТРАЈКО СТАМАТОСКИ

МАКЕДОНСКА ОНОМАСТИКА

СПИСОКОТ НА „СОПСТВЕНИ НАРОДНИ ИМИЊА“ НА МИЛАДИНОВЦИ

Се смета дека Франц Миклошич со своите дела *Die Bildung der slavischen Personennamen*, Виена 1860, *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, Виена 1864 и *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, Виена 1872, ги постави основите на ономастичките истражувања кај словенските народи. Допрва со овие трудови почна да се сфаќа посериозно значењето што го имаат ономастичките истражувања не само за лингвистиката (за следењето на историскиот развој на јазикот и за објаснувањето на многу јазични прашања на современите говори), ами и за ред други науки: историјата, географијата, етнографијата, па и психологијата, социологијата и др.

Од втората половина на минатиот век се забележува интерес и кон македонското онимиско благо. Во низа историски, етнографски, географски, дијалектолошки и други студии се објавува македонски онимиски материјал: Иричек, Златарски, Стојан Новаковиќ, Љуба Стојановиќ, Верковиќ, Снегаров, Кџанчов, Јордан Иванов, Цвиик и многу други се задржуваат и на македонската топонимија и антропонимија¹.

Десетина години пред Миладиновци еден список на типични македонски лични имиња (машки и женски) приготви Константин Петкович, но тој остана во ракопис. На суштествувањето на овој ономастикон јас укажав, благодарейќи на љубезното соопштение на неговиот откривач акад. Александар Спасов, уште во 1968 во мојот поглед на развојот на македонската ономастика². Подоцна него го обработи и објави Људмил Спасов, изнесувајќи дека е тој составен уште во 1848 година и дека се во него поместени вкупно 292 лични имиња³. Интересно е што овие антропонимиски списоци се јавуваат во време кога ономастиката имаше позатврдена основа, главно, на гермајски терен. Дури нешто подоцна, во 1867 во Петербург, се појави

¹ Трајко Стаматоски, *Развојот на македонската ономастика*. Македонски јазик, XIX (1968), с. 153-163.

² Трајко Стаматоски, *Ibid.*, с. 156.

³ Људмил Спасов, *Константин М. Петкович како ономастичар*. Во: Втора југословенска ономастичка конференција. Скопје 1980, с. 329-336. Драгоцена информација дава овој список во поглед на употребата на сложените лични имиња на -слав и -мир. Одбележувањето на имињата Вислав, Доброслав, Никослав, Радослав, Равнослав

В тази статия Васил Чолаков отново е представен по мниера „Поленакович“. Като вината му (на Васил Чолаков – бел. Д.М.) срещу изконния „македонски народ“ е още по-тежка. Той провокативно е предал на Миладиновци и десетина имена на –ек, с цел да засили убеждението, че това са действително *български народни песни*, твърдение, което присъствува в надслова на Миладиновския сборник. Недостатъчно подготвен в историята на българската антропонимия, която познава достатъчно добре имената на –ек като **родови имена, родово-фамилни имена** тип *Тиханек* в Копривщица, *Роглек* в Стрелча, *Бобек* в Панагюрище и под., станали после **екови основи** за български фамилни имена, тип *Тиханеков*, *Гоглеков*, *Бобеков* и под. Разбира се, представената от него библиография за характера на тези имена с авторски имена: Ст. Младенов, Петко Стайнов, С. Васев, С. Иванчев, Н. Ковачев (110) е без познаване на фактологията за тези наречени от Райна Каблешкова (вж. книгата ѝ Тодор Каблешков. С., 1988) „фамилни имена“, а от Йордан Заимов (Местните имена в Пирдопско. С., 1959, 72; Из Панагюрска ономастика, в: Панагюрище и Панагюрският

край в миналото. С., 1961, 19 сл., Местните имена в Панагюрско. С., 1977, 50) – „родови имена”. Но всъщност срв. „приносът на Тр. Стаматоски в историята и теорията на – ековите имена:

„Друго прашање што се поставува при разгледувањето на антропонимскава збирка на Миладиновци е следното: кој именски фонд е претставен во неа, односно со која средина се сврзува тој? Природно, најголем дело д имињата и презимињата се од Струга и од Македонија, од краиштата каде што живееле и работеле струшките браќа. Повеќето од нив се и денеска обични во нашиве краишта. Меѓутоа, еден број имиња и презимиња се сврзуваат со Бугарија и то асо нејзиниот североисточен дел. И овдека, како впрочем и во Зборникот на песните, се вметнати антропоними некарактеристични за Македонија и Македонците. Тука Миладиновци ја имале „помошта” отстрана!

Не треба да се има никакво сомневање дека таа „помош” можел да ја даде единствено Васил Чолаков, бугарски фолклорист и добар пријател на Миладиновци, којшто се наоѓа во Загреб во времето на печатењето на Зборникот. На тоа упатува не само ангажирањето на бугарски народни песни во Зборникот на Миладиновци, за кое нешто Константин бил присилен да му искаже и благодарност во Предговорот, туку уште повеќе фактот што станува збор за антропонимски материјал од Панаѓуриште, родното место на Чолаков. Друго е прашањето дали материјалов бил собран лично од Чолаков или пак нему му го предале истакнатите претставници на тамошниот бугарски научен и културен живот Марин Дринов и Нешо Бончев, исто така родум од Панаѓуриште, или пак некој друг. Впрочем, тоа не е ни многу важно. Најважно е дека бугарскиот антропонимски материјал носи типични карактеристики на Панаѓуриште и на соседниот средногорски град Копривштица. Да го аргументираме ова тврдење.

Лични имиња. Имињата *Ењо* (: *Јано* < *Јован*, со преглас на *ја* во *е* е познато во Североисточна Бугарија односно, како што вели Стефан Илчев, формата е типична за градот Лјасковец; кај Миладиновци е приведено и женското лично име *Енка*), *Жилјаско* (со редукција на *е* во *и*), *Кјнчо* (: *Крсто*), *Нихтен* (пак со редукција на *е* во *и* и со чување на гласот *х*), па *Њагул* (: *Негул* < *Негослав*, со саринското јаќање и со необичното за македонскиот јазик почетно *њ*; забележано е и женското име *Њага*), *Черњо* (: *Црне*; пак Илчев ќе одбележи дека се среќава „главно из ИЗБ”) и *Вјљо*, *Гадњо*, *Грјдњо*, *Десјо* и уште некои не се обични во македонскиот јазик со предадените ликови.

Презимиња. Типично бугарски материјал е внесен и во пописот на презимињата. Такви се презимињата со суфиксот *–ек*: *Бедрек*, *Козлек*, *Стефлек*. За овој антропонимски тип е пишувано доста и одамна во бугарската литература. Главно, тој се сврзуваше со категоријата на прекарот и тоа во ограничена регија (Панаѓуриште и Копривштица). Подоцна се изнесоа податоци за неговото присуство и во топонимијата, и тоа на други бугарски области – североисточно од Панаѓуриште и Копривштица (Габровско, Севлиевско и Тројанско). При тоа се разгледуваше етимологијата на суфиксот *–ек*, а се укажа и на тоа дека поголем дел од овие антропоними претставуваат презимиња според името на таткото, но и на мајката (*Наџек*: *Наџа*; *Друмек*: *Друма*), па и значењето на *–ек* се изедначува со тоа на патронимичните суфикси *–ов* или *–иќ* (*–ич*), како што е впрочем и во некои други словенски јазици. Според тоа, Миладиновци

постапиле ономастички исправно што овие антропониими ги наредиле во групата на презимињата.

Сите презимиња на *–ек* внесени во списокот на антропониимијата на Миладиновци се регистрирани во бугарската антропономастичка литература. Исклучок прават само презимињата *Мантек*, *Скордек*, *Чушлек*, па треба да се претпостави печатна грешка при нивното предавање. Во консултираната литература, се регистрирани ликовите *Манек*, *Скоклек*, *Шушлек*. Природно, треба да се верува дека се тие исправните. Инаку, на печатни грешки и грешки во транскрипцијата на Зборникот на Миладиновци од грчката азбука на кирилица кај нас веќе е укажано.

Според тоа, претпоставката дека кај внесениве антропониими на *–ек* би можело да биде изразено влијание од кајкавските хипокористични форми на *–ек*: *Барек*, *Ивек*, *Томек* не доаѓа воопшто предвид.

За внесување на чисто бугарска антропониимија зборуваат и кај нас доста необичните презимиња, особено поради почетното *х*: *Хлџтов*, *Хрелков*. Па *Хлџтов* е вистинското презиме на бугарскиот национал-револуционер Георги Бенковски, роден во Копривштица, а пак *Груло* (: *Грујо*), коешто е забележано исто така во списокот, личното име на татко му. Од овој бугарски град, понатаму, е и презимето *Тумангела*.

Значи Чолаков не ја пропуштил можноста да понуди и внесе бугарски материјал и во разгледуваниот мал список на сопствени имиња на Миладиновци. Целта е јасна: да се оправда насловот на Зборникот. Друго е прашањето зошто е изборот паднат на антропониимијата на областа Панаѓуриште – Копривштица. Секако за ова не влијаело само тоа што Чолаков ја познавал родната антропониимија и имал добри соработници и информатори, туку и фактот што е таа од родниот крај на голем број истакнати бугарски личности и што споменатава област е доволно оддалечена од Македонија и има карактеристична антропониимија.

Миладиновци објавија вкупно 419 антропониими: 220 машки лични имиња, 153 женски лични имиња и 46 презимиња. Во овој број се земени, природно, и имињата дадени во заграда обично како објаснение на некоја изведена форма. Не се сметаат во овој број, пак природно, имињата што се среќаваат по два пати: *Гаџо*, *Дано*, *Дејко*, *Дочо*, *Марин*, *Неделко*, *Пројчо*, *Стојмен*, *Цеко* (вкупно 9 – кај машките) односно *Бела*, *Божана*, (ова име се јавува дури 3 пати), *Велја*, *Гана*, *Гуга*, *Дардана*, *Долја*, *Дока*, *Кана*, *Мана*, *Маса*, *Чона* (вкупно 11 – кај женските). Кај презимињата нема случаи на двојно предавање.

Се поставува пак едно поопшто прашање: дали овој фонд го одразува во доволна мера македонскиот ономастикон и кои критериуми е тој создаден? Наше мислење е дека списоков на личните и семејните имиња е правен без некоја посериозна подготовка, без цврсто изградени критериуми и во последен момент. За тоа сведочи не само повторувањето (и потретувањето) на некои антропониими возможно при предавањето без азбучен ред, туку и отсуството на голем број обични и много фреквентни имиња. Па тие не ги дадоа ни имињата свои и на својата фамилија: *Константин*, *Димитрија*, *Ристе*, *Миладин* итн. Секако не сметаа дека тие не се „народни“? Отаде и нашата претпоставка дека кон составувањето на овој фонд се

пристапило подоцна, може би дури и пред самото печатење на Зборникот, под непосредниот впечаток што ја оставила врз нив и нивните помагачи, во прв ред дури и врз Штросмајер, појавата на веќе цитираното дело на Миклошич за образувањето на словенските лични имиња, во кое не му е дадено соодветно место на македонскиот, па дури и на бугарскиот именски репертоар.

Познато е, потем, дека Миладиновци морале во последниот момент да го сведуваат својот Зборник во предвидениот обем. Затоа не е исклучено, поради тоа ограничување, да настрадал и антропонимскиот материјал. Посебно, македонскиот материјал можел да настрада и за сметка на подоцна внесената бугарска антропонимија. ...

Богатата хипокористика, разбирливо, е изведена со различни суфикси, некои од кои денеска веќе подзаборавени со оваа функција: *-ил* – *Божил, Момчил, Стоил*; *-ин* – *Видин, Марин, Најдин, Ралин*; *-ен* – *Грден, Љубен, Милен, Митен, Огнен*; *-еш* – *Радеш, -иш* – *Станиш* итн.

Општа карактеристика пак на презимињата приведени од Миладиновци би била следната: соопштени се релативно мал број презимиња, меѓу добар број (една петина) нетипична за македонската антропонимија (веќе споменатите) – на *-ек*: *Бедрек, Дуплек, Керек, Козлек* и др. (вкупно 9), а извесен број се предадени како општи родовски имиња – *Г'шовци, Тилевци, Тортовци, Шатевци*, познати и денеска во Струга. Потоа, отсуствува наполно презименската наставка *-е(в)ски, -о(в)ски*, многу обичана во народното именување особено во Западна Македонија, а е релативно ретка и наставката *-ев / -ов*.

Ова не е случајно. Презимето како вистинско семејно име е понова творба и се затврдува кај нас поизразито допрва во минатиот век со проникнувањето на европските обичаи и институции и со модерното државно уредување. Се разбира, ова го велíme имајќи предвид не единично именување (да речеме, во духовни, трговски и други средини), ами раководени од тоа каога презимето се употребува за масовна номинација.

Миладиновци не претставија поголем фонд на македонската антропонимија на своето време. Меѓутоа, нивниот прилог како првообјавен е многу значен. Тој истргнува од заборав добар број денеска веќе необични имиња, го пополнува македонскиот ономастикон, а придонесува и за објаснувањето на некои македонски современи презимиња и особено за разбирањето на врските на македонскиот народ со соседите и со светот.”

Ономастичните нелепости на Тр. Стаматоски, којто продолжава да дели *българите* и *македонците*, респективно *българския* и *македонския език* нај-алогичното – *българските имена* от уж *македонските*, тук повеќе няма да се коментират. Няма да се коментира и незнанието му на съвременната българска география, респективно Миладиновското „*източните страни*” на Отечеството България да свързва географски със съвременна Източна България; Панагюрско и Копривщенско, а и Софийско, откъдето са другите песни, събрани от С. Филаретов, и предоставени от В. Чолаков на Миладиновци, са в Западна България. Тук е мястото да се посочи и донякъде ономастичното му невежество по отношение на няколко **екови имена**, които В.

Чолаков е предоставил на Миладиновци, именно *Скордек*, което той оприличава на *Скоклек* : родовете *Шкодрек* са познати РИ в Панагюрище, Елшица, Панагюрско и в Копривщица по *шкодри*, група на българите, придошли от района на *Шкодра* : *Скадар*, сега в Албания; *Чушлек*, което оприличава на *Шушлек*, е досега живо име в Панагюрище (за които е писано достатъчно в българската ономастична литература, вж. библиографски Й. Заимов, представен по-напред).

Нелепо е и обяснението на Тр. Стаматоски като твърдение, че имената на *–ек* са непознати на македонската ономастика. Ще дам само един документиран пример: пловдивските *Бареци* : *Барекови* са придошли от Арнаутлука. Обяснението на СтИЛР 1969: 64 е недействително: „*Бареков* от *Баров* с вмъкнато *–ек*” (между впрочем той така обяснява и всички имена на *–ек*, извлечени от Ономастикона на Миладиновци и въведени в неговия речник – бел. Д.М.).

//В последно време един представител на пловдивските *Барекови* е политик и евродепутат, в медиите с променена мелодия на името *Барёков*.

Имената на *–ек* са типични за цялата **Българска езикова територия** и за тази част от нея, която днес е с македонистко име: *Македонска езикова територия*.

И ако обективно трябва да се говори за „приносите” на Тр. Стаматоски в Българската ономастична наука, то след нелепостите, изписани от него, действително трябва по достойнство да се зачете обстоятелството, че той откри Васил Чолаков във вече обширната литература за ековите имена на българите: **Младенов, Ст.** Към имената и прякорите на *–ек* в Копривщица. – В: *Родна реч*, 3-4, г. VII, 1931, № 2, 100-101; **Васев, С.** Копривщенски празници и родови имена на *–ек*. – В: *Родна реч*, VIII, 1935, 8, № 3-4, 157-158; **Стайнов, П.** Семейни имена на *–ек* в Копривщица. – В: *Родна реч*, 7, 1934, № 5, 210; **Ковачев, Н.** Панагюрските и копривщенски прякори на *–ек* в светлината на топонимичните материали от Габровско, Севлиево и Троянско. – В: *Бълг. език*, 1962, кн. 3, 217-220; **Иванчев, Св.** Пак за панагюрските и копривщенски прякори на *–ек*. – В: *Език и литература*, 1960, кн. 3, 223-225; **Иванчев, Св.** Още веднъж за имената на *–ек(ов)*. – В: *Бълг. език*, 1973, кн. 3, 448-503; **Кочева, Ем.** За функционалната натовареност на наставката *–ек* в пирдопския говор. – В: *Славистичен сборник*. С., 1985, 144-146 и др.; **Будинов, П.** Материали и догадки по заселването и имената на Копривщица. – В: *Сб. Копривщица*. Т. II. С., 1936; **Керемидчиева, Сл.** Копривщица – история и език. С., 2007, 116 сл.; **Балкански, Т.** Българи от Мътното време. В. Търново, 2012, 50 сл., вж. в ч. Ековците и др.

Българската ономастична литература е задължена да осветли и въпроса с имената, които е ползвал българският ономаст Васил Чолаков, както и тези, с които е познат в литературата.

Чолаковци са голяма фамилия в Панагюрище и в Панагюрско (сега и в Левски, Панагюрско, Пазарджик). Името е обяснено при СтИЛР 1969: 545. Кръстното му ЛИ *Василий* с този завършек е по същество типичен за панагюрските лични имена от агионимен произход: срв. името на негов съвременник и родственик *Атанасий Чолаков* (ПанЕнц 2007: 378).

След като се завръща от Русия, където завършва духовното си образование, е бил познат и с руското име *Ваня*, което съобщава Константин Рилец, Рилският манастир в Панагюрище. В: Панагюрско и Панагюрският край в миналото. С., 1961, 97. Във фамилиарна среда се е използвало и отфамилното прозвище *Чолачето* (п.т.: 95). А като Панагюреца е бил познат сред тогавашаната интелигенция. Така „Кир Василия Чолаков Панагюреца” го нарича и великият съвременник на В. Чолаков – **Неофит Рилски** (вж. при Ив. Шишманов, Нови студии из областта на Българското възраждане. В: Сб. БАН ХХІ. С., 1926, 328).

Васил Чолаков, наред с Марин Дринов, Нешо Бончев, Петър Карапетров - Черновежд, Павел Делирадев, е **сред най-изтъкнатите и най-известните панагюрци**. Обидно е, както вече се каза, скраомната статия за този Голям Български мъж в ПанЕнц 2007. Еклектизмът ѝ е невероятен, напр. в сравнение със статията за Васил Чолаков в Енциклопедия България. Т. VII. С, 1997, 483.

Васил Чолаков е българин, имал честта да бъде най-близък приятел и сътрудник на Стружките Братя, срв. и признанието им за това в Предговора към сборника, представено по-напред.

Константин Миладинов подарява първия екземпляр от излезлия сборник именно на В. Чолаков с посвещение: „Г. В. Чолакову в знак неизмерной любви и побратимства и великой благодарности за трудове му - 1861 18 юлия в Загреб. К. Миладинов” (тук по Владислав Миладинов Алексиев, Българска земя. С., 1943, 213, където има факсимиле от посвещението).

Да продължа. Той общува като рилски манастирски възпитаник с Великия Неофит Рилски, има щастието да се смрази с не по-малко Великия Г. С. Раковски. В едно свое писмо до Й. Дайнелов от Белград (21.XI.1860) пише за В. Чолаков, че е „най-главний, що е разбъркал сичко по България и още бърка, но ще наиде батя си тук” (Архив Г. С. Раковски. С., 1952, вж. писмо 132). В това писмо се внушава, че двамата – Г. Раковски и В. Чолаков, отправят закани за убийство един друг. Смятам, че тази екстралингвистична информация е достатъчна, за да продължа с имената на В. Чолаков. След смразяването с Раковски, за което попада и в сръбския затвор, В. Чолаков започва да се представя в Загреб с име *Горчелав*. Това име не е коментирано в немногото писания за В. Чолаков след публикацията на П. Шопов от 1965 г. (цит. съч.), срв. Р. Русев, Васил Чолаков – книжовна дейност. В: *Изв. Институт за литература*, 21, 1972; С. Симеонов, Васил Чолаков и българската възрожденска фолклористика. В: *Български фолклор*, 3, 1979.

Единственият опит да се обясни това име прави Харалампие Поленакович (ХПСтуд 1973: 206 сл.). Във връзка с посвещението на К. Миладинов на Първия екземпляр на сборника за В. Чолаков, пише специална работа за престоя на К. Миладинов и В. Чолаков в Загреб през 1860 г. Публикува я в Три прилога за запознаване на браката Миладиновци (ХПСтуд 1973: 206 сл.). В: *Год. зборник на Филозовскиот факултет на Университетот в Скопје, Историско-филолошки одсел*, кн. 6. Ск., 1953, после в Студии за Миладиновци, цит. съч., 103-125. Тук по ХПСтуд 1973: 206 сл., срв.:

„...Оваа посвета ни говори уште нешто за односот Чолаков-Миладинов: за п о б р а т и м с т в о т о меѓу Васил Чолаков и Константин Миладинов. Овој податок од посветата на Чолаков ми сугерира една мисла, а во врска со едно прашање на коешто своевременно не можев да дадам задоволителен одговор. Се работи за следново. Во мојот труд: *Кој од браќата Миладиновци бил во Загреб заедно со Константина?* разгледувајќи некои искажувања од неколку написи за Миладиновци, во кои се тврдеше дека, покрај Константина, и заедно со него, во Загреб престојувал уште еден од браќата Миладиновци – се тврдеше Димитрија Миладинов дека бил во Загреб, кога и Константин. Ми се чини дека успеав во споменатиот мој труд да докажам дека Димитрија не можел да престојува во Загреб во времето, кога таму престојувал Константин, од обични причини, дека тогаш Димитрија бил пред паѓањето во затвор. Но во исто време укажав и на некои податоци дека во Загреб престојувал некој човек, кој се издавал за брат на Константина, а носел презиме Горчелав. Константин и овој Горчелав го посетиле еднаш Грко-католичкото семениште во Загреб и му подариле два примерока од делото на Неофит Рилски: „Избраниж из свјатеннаго Писаниж Ветхаго и Новаго Завета” (- Христоматия славянскаго языка, Цариград, 1852). Во податокот за овој подарок Горчелав се означува како брат на Константина и јас, во свој труд, не можев да кажам кој бил тој брат на Константина, што престојувал, во истото време кога и Константин, во Загреб. Истакнувањето п о б р а т и м с т в о меѓу Константина и Чолаков во посветата на примерокот од Зборникот што Константин му го подарил на Чолакова, може би го решава прашањето : на кого се однесува зборот б р а т на Константина. Чолаков, како што се видео од досегашното пишување на овој труд, му бил толку близок на Константина, што тие станале и побратими, а побратимството кај нашите народи, и особено во тоа време, е еднакво на братството по крв. Подарокот на Неофитовата „Христоматија” на Грко-католическото семениште во Загреб е, може би, уште еден доказ повеќе дека во Горчелова се крие – Чолаков. Како што се виде понапред, Чолаков бил ученик на Неофит Рилски, со него одражувал и пријателски врски, пишувал за него. Тогаш, не е никакво чудо што и тој, заедно со Константина, учествувал во носењето подарокот – книгата на својот учител! Останува отворено прашањето за причината зошто Чолаковото име се дава како Горчелав. Побратимот на Константин Миладинов се викал Васил-иј Д. Чолаков. Во спомените на неговите сограѓани и роднини тој бил познат и со прекарот „Чолачето”, но името (или презимето) Горчелав и денеска за мене е необјасниво. Чолаков дошол во Загреб доста о г о р ч е н од Белград, каде дошол во судир со Г. С. Раковски, кој со разни интриги го нклеветил Чолакова кај српското правителство; во Загреб – како што се гледа и од ова писмо на Чолаков до Ф. Рачки – Чолаков не успеал да си обезбеди некаква сигурна егзистенција. Од писмата, што му ги упатил на Ф. Рачки се гледа дека неговата материјална положба била многу тешка, кога морал од разни страни да бара помош и кога дури од својот побратим Константин барал хонорар за отстапените сто бугарски народни песни. Дали од оваа негова тешка материјална положба произлегува прекарот (или името) Г о р ч е л а в!”

В Панагюрско казват *горчело* : *горчило* на билката *бабай*, наричано някъде „вид конски *босилек*, *бабиче*, *бабичице*, *бабух*, *бабушка*, *гонвер*, *горчило*, *шабла*” по Ст. Илчев, Ботнически речник (пази се в Института за български език към БАН), с. 5: *Sălvia verticiliata*. В АТБ има и *горчилек* като име за пелина. *Горчилав* е регистрирано и в една народна песен: *да им варам црно кафе / црно кафе горчилаво*, Речник на македонската народна поезија I, А-Г. Ск., 1983, 402. Явно семата *горчиво* / *тъжно* е използвана многократно от Васил Чолаков. В некролога за Миладиновци, който печата в загребския вестник *Pozor* (№ 88 от 28.IV.1862 г.), надсловът е: *Tužan glas jednog bugarina*. Да се има предвид, че същата сема често е използвана в пистелската псевдонимия, срв. *Горчивкин* за двама писатели (Йордан Йорданов и Митко Стоянов). *Горчил* (за Крум Младенов), повече при ИБРБП 1978: 121.

Константий е монашеското име на Васил Чолаков. За него има две бележки. Х. Поленакович (ХПСтуд 1973: 224 сл), срв.:

„Може би е проста случајност – но нека е и таква – и како на таква вредно е да се укаже, кога се разгледува односот Миладиновци – Чолаков – побратимот на Константина Миладинов, Васил Д. Чолаков, кога решил да се откаже од бурниот световен живот, во којшто имал толку маки и непријатности, и кога решил да побара мир под калуѓерската риза, тогаш тој – според законските прописи – морал да го мени своето крстено име. И од довчерашниот Васил, покалуѓерувајќи се, станува „јеромонах Константин”. Може би е тоа обична случајност! Но, да се потсетиме дека Васил – Константин Чолаков со земањето името Константин за калуѓерско, отстапува од утврдената традиција кај христијанските народи, што и кај балканските словенски народи си наоѓа своја примена, која бара при напуштањето на граѓанскиот живот и минувањето на калуѓерски, во калуѓерското име да се сочува првата буква од граѓанското име, како потсетување на некогашниот живот. Во овој пример изневерена е традицијата без одредена причина, или со одредена намера – името на побратимот Константин Миладинов да го зближи Чолакова уште еднаш со саканиот добар другар.”

Великолепна идея! Ако хрумването имаше основа в хилядолетната калуѓерска практика в именуването. С отказ от светският живот може да се земе **само име на календарен светия или на настойник при замонашването**.

Като чернец (калуѓер) Василий Чолаков взема името на починалия на 1.I.1873 г. игумен на Рилският манастир *Константий*. Подстригването става на 15.III.1875 г. в Рилският манастир (АрхКР 1961: 98).

В литературата няма бележка за името *Ваня*, с което Васил Чолаков е бил познат сред панагюрци и в Рилският манастир (АрхКР 1961) като белец (граѓанско лице). Твърде прибързано би било това *Ваня* да се свърже направо с рус. *Ваня* като **друга форма** на *Иван*. По-скоро връзката е с **конотацията** на това *Ваня* сред бесарабските българи, при които в Болград живее и Васил Чолаков. *Ваня* : *Ванките* там означава изобщо *руснака*, *руснаците*. В последно време излезе и една важна за ономастиката книга на Евген Отин, Словарь коннотативных собственных имен. Донецк, 2004. Където за *Ваня* е обяснено, че е **конотатив** на *Иван* в значение на: ‘недалекий человек, доверчивый простак; вахлак’, но и ‘руснак’ изобщо (92 сл). Най-вероятното значение на

Ваня за Васил Чолаков ще да е било *Руснака* (т.е. ‘човек, живял или върнал се от Русия’). Сред българите (в Бесарабия – бел. Д.М.) от бившата Руска империя съм живял и аз.

За да бъде завършено Началото на Панагюрската ономастична школа, трябва да бъдат представени още двама именити нейни представители: Петър Карапетров – Черновежд и Павел Делирадев. Поради набъбналия обем на настоящата статия, представянето на тези двама Панагюрци ще се направи в следваща по време публикация.

СЪКРАТЕНА БИБЛИОГРАФИЯ И СЪКРАЩЕНИЯ

Въвеждат се абривиатурно само повтарящите се единици и съкращенията. Единичните цитирания са в пълен обем в текста.

АрхКР: Архимандрит Климент Рилец. Рилският метох в Панагюрище. // Панагюрище и Панагюрският край в миналото. С., 1961.

БВИ: Българска възрожденска интелигенция. С., 1998.

бел.: бележка.

БрМил: Братя Миладинови. Български народни песни. С., 1981.

ВМИ: Васил Миков. Имената. С., 1943.

ВЧБнСб XIX: Васил Чолаков. Българский народный сборник, т. I. Болград, 1872.

ГГИП: Георги Гемиджиев. История на Панагюрище. С., 2009.

ДЖПД: Димитър Жлегов. Просветното дело в Пазарджишкия край. Пазарджик, 1996.

Д.М.: Димитър Маринов.

др.: други.

ЕБО: Т. Балкански, Цанков К. Енциклопедия на българската ономастика. В. Търново, 2016.

ИБРБП: Иван Богданов. Речник на българските псевдоними. С., 1978.

ЙЗПан: Йордан Заимов. Из Панагюрската ономастика. // Панагюрище и Панагюрският край в миналото. С., 1961.

ЛКЕР: Лукан Касъров. Енциклопедичен речник. Пловдив, 1899.

МАОБФ: Михаил Арнаудов. Очерци по български фолклор. Том I. С., 1968.

ПанЕнц: Панагюрска енциклопедия. С., 2007.

ПКМ: Петър Карапетров. Материали за описание на града Панагюрище и околните му села. Средец, 1893.

ПОШ: Панагюрска ономастична школа.

п.т.: пак там.

Сб.: Сборник.

сл.: следващи.

СтЗОп: Стефан Захариев. Географико-историко-статистическо описание на Татар-Пазарджишката кааза. С., 1973.

СтИлР: Речник на личните и фамилните имена у българите. С., 1969.

ТБСЗ: Тодор Балкански. Стефан Захариев и Летописният разказ на поп Методи Драгинов. Последният мистификат на Българското възраждане. Пазарджик, 2012.

ХПСуд: Харалампие Поленакович. Студии за Миладиновци. Скопје, 1973.

цит. съч.: цитираното съчинение.

ad hoc: ‘по конкретен случай’ (Латинско-български речник, статия 786. С., 1971).